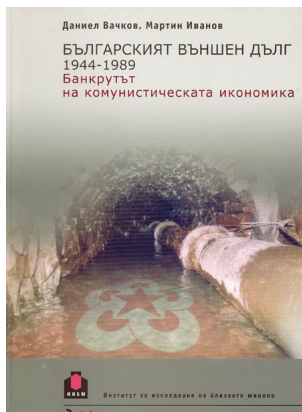

Дълговете, глупако!

Написано от Христо Христов
Неделя, 03 Февруари 2013 19:17

Винаги съм се питал толкова ли са трайни пораженията от комунистическата пропаганда и манипулация върху онези хора, които с носталгична въздишка казват: при социализма се живееше добре. Имаше работа, имаше безплатно образование, имаше безплатно здравеопазване.

Как тогава управлението на БКП не продължи да твори блага за хората, а взе, че се сгромоляса? Въпрос, който същите тези хора сигурно никога не са си задавали или ако са имали някакви съмнения са се задоволили с обяснението на комунистите, че Горбачов провалил социализма.

Истината е съвсем друга. И тя е, че няма нищо безплатно. Още повече при т. нар. социализъм, когато развитието на страна и различните социални придобивки са за сметка на дългове, за които обществото изобщо не знае. Дългове в долари, които до 60-те години са предимно от съветски банки, а след това и от западни кредитни институции до краха през 1989 г.

Не е осъдително управлението на една държава да взима кредити, но престъпление е когато не е в състояние да ги връща и десетилетия наред държи собствените си поданици в неведение за действителното икономическо развитие на страната. В българския случай накрая не провалилата се БКП, а цялото общество плаща и продължава да плаща сметката на неуспешното ѝ управление.

Ако използвам фразата на президента Клинтън „икономиката, глупако“, с която през 1992 г. спечели изборите, струва ми се подходящо за случилото се в стопанския живот на България при комунизма тя да бъде перифразирана в „дълговете, глупако!“

Затова тази неделя ви представям в електронната библиотека на **desebg.com** книгата на **Дание**
л Вачков и Мартин Иванов „Българският външен дълг 1944-1989“.

Изследването на двамата историци е посветено на банкрута на комунистическата икономика. Книгата се появи през 2008 г., година след публикуването на

[„Тайните фалити на комунизма“](#),

в която за първи път бяха очертани трита момента, в които управлението на БКП при Тодор Живков изпада в несъстоятелност и не е в състояние да изплаща външния дълг – 1960 г., 1977 г. и 1989 г.

Книгата „Българският външен дълг 1944-1989“, дава перспективата на развитието на външните задължения при комунизма. В нея детайлно са разглежда фалитите на комунистическото управление, които авторите определят с термина „дългова криза“ и предпоставките за тях.

„Несъмнено проучването на темата има важно значение не само за развитието на научните разработки върху най-новия период от българската история, но и дава някои отговори на напълно актуални проблеми, свързани с по-нататъшното стопанско развитие на страната, с контактите ѝ с международните финансови институции“, посочват в увода двамата историци.

Интерес представлява главата, в която са проследени новите финансови задължения на България след подписване на Московското съглашение за примирие (октомври 1944 г.) и края на Втората световна война. Съглашението включва голям брой клаузи, отнасящи се до налагането на различни финансови задължения на България. Едно от тях е, че страната е задължена да поеме разходите по придвижването на съюзните войски през територията на България по суша, въздух и море. Тук веднага бих ви препратил към книгата Веселин Ангелов, озаглавена [„Третата национална катастрофа“](#), която ще ви даде представа по какъв начин България е ограбена по време на съветската окупация.

В изследването на историците Вачков и Иванов е отделено място и на външния дълг в периода на изграждане на сталинския модел в икономическото развитие на страната. Проследена е преориентацията на външната търговията към СССР и страните от съветската зона.

Дълговете, глупако!

Написано от Христо Христов
Неделя, 03 Февруари 2013 19:17

Особено важно е разглеждането на първия фалит на управлението на БКП при Тодор Живков през 1960 г., когато той тайно и еднолично продава (подарява) златния резерв на България на Москва, за да компенсира невъзможността да изплаща дълговете към съветските банки кредитори. Авторите дават отговор на въпроса защо това се случва? Изключително ценно е позоваването на докладите на тогавашния председател на БНБ Кирил Несторов, в които са описани всички погрешни политики на управляващите. Ето най-важните от тях:

- в ТКЗС са заложили твърде ниски норми, което е причина за извършването на значителни разходи от държавния бюджет, без те да са адекватни на произведената продукция;
- отчитане на голям брой трудовни, на които не съответства реално положение труд;
- нарастване на работната заплата в резултат на количественото увеличаване на производството, но без да се отчита ниското качество и нереализираната продукция в промишлеността;
- необезпечаване на доходите с необходимия обем стоки и услуги, над 25% от пуснатите пари не се връщат в банките, явление, което не се е проявявало от години;
- въпреки това БНБ продължава да емитира банкноти, което води до увеличаване на паричната маса;
- продължаващи разхищения и злоупотреби на длъжностни лица в икономиката – по сведения на ревизионното управление на Министерството на финансите за 1960 г. са нанесени щети на държавата за 350 млн. лв.;
- завишават се производствените разходи, отчита се неположен труд.

Подробно е разгледана и втората „дългова криза“ и причините са нея през 1977 г. Както и при втория фалит, така и при втория управлението на БКП е спасено след намеса на генералния секретар на ЦК на КПСС. В първия случай това е Хрущов, а във втория – Брежнев. Брежнев дори си позволява забележката към своя „приятел“ Тодор, която има характер на предупреждение: да внимава с кредитите от западните банки, защото от икономически проблемът ще се превърне в политически. Нещо, което се случва 12 години по-късно.

Третият фалит на комунистическото управление също присъства с обстоен анализ. *„Следвайки своята изкривена непазарна логика, плановата икономика поражда серия от стопански неравновесия, които, от една страна, помпат валутната задлъжнялост (за запълване на „дупките“ в платежния баланс и за внос на инвестиционни стоки, които икономиката не е в състояние да произведе сама), а от друга – пречат на ефективното*

Дълговете, глупако!

Написано от Христо Христов
Неделя, 03 Февруари 2013 19:17

използване на привлечените ресурси. Масовите разхищения, незавършеното строителство, ниското качество на продукцията, нейната огромна материално- и енергоемкост тласкат все по-нагоре размера на валутния дълг”, посочват авторите.

Те подчертават, че основна причина за неконтролно нарастващия външен дълг е хроничният дефицит по текущата сметка на платежния баланс. Привличаните след началото на 70-те години валутни кредити са средство за компенсиране на явната неспособност на българската икономика да произведе достатъчно стоки, с чийто износ да финансира вноса на жизненоважни западни произведения.

В заключение авторите посочват, че в периода на социалистическо развитие на България една от главните теми на пропагандата е, че в следствие на преобразованията в народното стопанство страната се е превърнала в модерна индустриална държава, разполагаща с високотехнологични мощности и стабилна икономическа основа, която повишава „материалното и културното благосъстояние на народа”. Постоянно се внушава, че докато капиталистическият свят се намира в перманентна криза, социалистическата икономика остава неподвластна на международните финансови, търговски и стопански сътресения. Всъщност изследването на пазените дълго време в строга тайна документи от този период доказва недвусмислено, че периодично се проявяват огромни стопански и финансови проблеми, които разтърсват из основи системата на производство и разпределение в социалистическото общество. Сред най-ярко проявяващите се последици на тези трудности е увеличаването на външните задължения.

И трудностите и лишенията, които преживяхме като общество след промените, в значителна степен се дължат на онова „всичко безплатно”, което комунистическото управление завеща на българите като външен дълг от 11 млрд. долара. Каква по-лоша изходна основа за трудния път към пазарна икономика и реални икономически реформи. Лошото е, че много хора има къса памет, на която наследниците на комунистическата партия разчитат днес.

Даниел Вачков, Мартин Иванов, „Българският външен дълг 1944-1989” – банкрутът на комунистическата икономика, Институт за изследване на близкото минало, изд. „Сиела”, 2008 г., 254 страници.